

6. Dy'lg'y'rova R. D. Idei metapredmetnosti v istorii pedagogiki [Ideas of metasubject in history of pedagogics]. *Zapiski ZGU*. 2014. № 5 (58). S. 6–13. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=22633568> [in Russian].
7. Zhyhir V. I. Metodolohichni pidkhody yak osnova naukovo-pedahohichnykh doslidzhen u profesijnii osviti [Methodological approaches as a basis of scientifically-pedagogical researches in trade education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoj osobystosti u vyschii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2016. № 48 (101). S. 107–115 [in Ukrainian].
8. Metodolohichni zasady pedahohichnoho doslidzhennia : monohrafiia. [Methodological principles of pedagogical research: a monograph]. Luhansk : Vydavnytstvo DZ «LNU Tarasa Shevchenka», 2013 [in Ukrainian].
9. Tsekhmistrova H. S. Osnovy naukovykh doslidzhen [The bases of scientific researches] : navch. posibnyk. Kyjv : Vydavnychyj dim «Slovo», 2004 [in Ukrainian].

Kyryliuk A. V. The methodological aspects of development of an idea of «child-centrism» in the discourse of modern pedagogical knowledge

The article deals with methodological aspects of the development of an idea of «child-centrism» in the system of pedagogical knowledge and educational practices of the second half of the XXth – the beginning of the XXI century. An actuality and an expediency of the ground of the methodology of research of child-centrism as an idea and educational phenomenon were opened up through the establishment some tendencies that objectively take place in modern pedagogical knowledge and educational practices. Among such by the author were defined following: the positioning of child as a special cultural value, this fact is sometimes becomes a soil of the substitution of the socialization process for the adaptation of children to the artificially created by parents or teachers, or other adults, that, from their point of view, are the most optimal for the successful forming, the development and the becoming children as a personalities. Secondly, we can observe a ground of the absolute expediency of the intensive participation of parents in the process of children's maturing without the account of certain reason-result connections, in particular, an aspiration of parents firmly and on great while to «tie» to itself a child. And thirdly, an appearance conformists generations, that is passively incorporated in set by adults templates of maturing or, contrary an appearance antagonists, that try to free oneself from such close connections between adults and children.

The author stresses an expediency of an address to axiomatically-deductive methodology in the process of study of problem of child-centrism. A character of relations is between the different levels of methodological knowledge was taken into account by the author and on this basis the special attention is paid to the uncovering of the essence loading and the research potential of the use of such methodological approaches as a system, chronologic, structure, civilization, synergistically. It was established that a motion from the description to the normativeness allows to attain the conceptual understanding of problem of child-centrism and also defines tendencies and conformities to law of it development.

Key words: idea of «child-centrism», axiomatically-deductive methodology, system, chronologic, structure, civilization, synergistically approaches.

УДК 373.3.091.321.014.3-047.58

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.23>

Коваль Л. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Моделювання як самостійний вид діяльності забезпечує реалізацію вмінь людини аналізувати, планувати, прогнозувати, конструювати, оскільки засноване на здатності мислення встановлювати аналогії при абстрактному порівнянні різних об'єктів.

Педагогічне моделювання репрезентує чіткий зв'язок елементів і форм уявлення про те, як ефективно змінити педагогічну реальність. Застосування педагогічного моделювання уроку під час професійної підготовки майбутніх педагогів дозволяє поєднувати логічне абстрагування з експериментом, уявляти та аналізувати компоненти функціонування освітньої системи у їх взаємозв'язку, а також забезпечує формування нового педагогічного мислення.

Моделюючи кожний урок, педагог має враховувати особистісні надбання учнів у вигляді компетенцій. Важливо повною мірою використовувати можливості навчальних технологій, серед яких доцільно впроваджувати такі: співпраці вчителя та учнів; формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів; організації навчальної проєктної діяльності; поетапного засвоєння учнями навчального матеріалу, а також ігрова.

Осучаснення уроку в початковій школі відбувається за рахунок моделювання освітнього простору в межах певної організаційної форми (урок, екскурсія, індивідуальне заняття тощо) – соціокультурної навчальної ситуації, під час якої можливий вибір взаємодії з урахуванням варіативності індивідуально-психологічних особливостей молодших школярів. Планування уроку вбачаємо як логічне впорядкування вчителем професійних задумів, визначення цілей, відповідних технологій на кожному з його етапів, очікуваних результатів.

Моделювання уроку в сучасній початковій школі в теоретичній площині розглядаємо як інтегроване утворення, що складається з умінь планувати взаємодію всіх учасників освітнього процесу; добирати ресурсне забезпечення, урахувавши зміст і програмні результати навчання здобувачів початкової освіти; конструювати модель уроку відповідно до мети і його місця в системі занять; аналізувати ефективність реалізації педагогічного задуму.

Ключові слова: моделювання уроку, здобувачі початкової освіти, уміння планувати урок, взаємодія учасників освітнього процесу, ресурсне забезпечення, конструювання моделі уроку, рефлексія педагогічного задуму, педагогічне моделювання.

Нова парадигма сучасної початкової освіти, орієнтована на зміни в цілях, змісті, результатах навчання, підходах до його організації, пов'язується з реалізацією компетентнісного підходу. Він має забезпечити практичну спрямованість освітнього процесу та посилити відповідальність учителя за впровадження ідеї педагогіки партнерства, дитиноцентризму.

У Концепції Нової української школи (2017) основна увага зосереджена на проблемі, як під час навчання учнів забезпечити досягнення ними особистісних результатів, розвитку талантів і здібностей, ключових і предметних компетентностей відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб.

Теоретичне осмислення проблеми моделювання уроку математики в умовах Нової української школи неможливе без вивчення наукових праць, присвячених цій організаційній формі навчання (Ю. Бабанський, М. Данилов, Б. Єсіпов, С. Іванов, Р. Лемберг, І. Лернер, Д. Лордкіпанідзе, М. Махмутов, І. Огородников, В. Онищук, О. Савченко, М. Скаткін, В. Слассьонін та інші).

У психолого-педагогічній науці чимало напрацювань щодо модернізації уроку в початковій школі (Н. Бібік, Т. Байбара, І. Барбашова, М. Богданович, І. Большакова, М. Вашуленко, І. Веремійчик, Н. Коваль, Я. Кодлюк, Л. Кочина, О. Онопрієнко, К. Пономарьова, Т. Пушкарьова, О. Савченко, С. Скворцова, В. Тименко та інші науковці).

Різні аспекти дидактико-методичної підготовки майбутніх учителів до організації сучасного уроку в початковій школі висвітлюються в працях О. Біди, В. Бондаря, А. Крамаренко, О. Комар, Л. Коваль, О. Коханко, О. Ліннік, О. Саган, С. Стрілець, І. Упатової, Т. Чернецької та інших учених.

Застосування педагогічного моделювання під час навчання студентів у закладах вищої освіти висвітлюється в дослідженнях Н. Бахмат, О. Березюк, О. Власенко, О. Дахін, Л. Красюк, Ю. Кулюткіна, О. Морєвої, Н. Остапенко, А. Семенової, О. Столяренко, Г. Сухобської, О. Троценко, О. Ярошинської та інших дослідників.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей концептуальних засад педагогічного моделювання уроку в умовах Нової української школи.

Як свідчать наукові розвідки, поняття «моделювання» запозичене з технічної термінології в другій половині ХХ ст., оскільки поступове усвідомлення структурності та системності педагогічних процесів потребувало їх візуалізації. Тому моделювання, тобто створення зразка якого-небудь предмета або майбутнього виробу, було спроектовано в галузь гуманітарних наук і стало вживатися в педагогіці. Це давало змогу дослідникам уникнути занадто громіздких описів, де схематичне зображення допомагало більш переконливо довести мету, зв'язки і результат основної ідеї наукової проблеми.

Загальне обґрунтування поняття «моделювання» здійснено в працях філософів (Л. Фрідман, І. Фролов, В. Штофф, Г. Щедровицький та інші), педагогів і психологів (О. Дахін, Л. Калапуша, Є. Лодатко, В. Моляко, А. Семенова, В. Ясвін та інші). У філософському розумінні (І. Фролов, В. Штофф) ця дефініція тлумачиться переважно як імітування реальної системи (уявне чи матеріальне) шляхом створення спеціальних аналогів, тобто моделей.

На думку Р. Калапуші, здійснити моделювання, тобто простежити за розвитком подій, можна лише за допомогою моделі, що формалізує процеси або проблеми, які вивчаються, встановлює їх взаємозв'язки та причини виникнення; уможливує усвідомлення складного, невидимого та незрозумілого, тобто зробити будь-який, навіть дуже складний об'єкт доступним для ретельного та всебічного вивчення [5].

Як засіб узагальнення наукового матеріалу розглядає моделювання В. Моляко, визначаючи, що воно дає змогу подавати багатовимірні та багатofакторні процеси в стислому, схематичному вигляді. Сенс моделювання, на думку вченого, полягає в можливості отримати інформацію про явища, що відбуваються (або відбуватимуться) в оригіналі, шляхом перенесення на нього певних знань, отриманих раніше при вивченні властивостей відповідної моделі [8].

Отже, моделювання як самостійний вид діяльності забезпечує реалізацію вмінь людини аналізувати, планувати, прогнозувати, конструювати, оскільки засноване на здатності мислення встановлювати аналогії при абстрактному порівнянні різних об'єктів.

Метою педагогічного моделювання в процесі професійної підготовки, на думку Ю. Кулюткіна та Г. Сухобської, є формування в майбутнього вчителя творчого педагогічного мислення та певного категоріального апарату, на основі якого він приймає рішення під час виконання практико-орієнтованих завдань [7].

Сутність педагогічного моделювання як складової процесу професійної діяльності О. Дахін убачає в тому, що вчитель у вигляді теоретичного обґрунтування подає власні припущення, які засновані на практичному досвіді, відображають цілісність, повноту та адекватно описують відомі педагогічні явища в умовах невизначеності [4].

Педагогічне моделювання репрезентує чіткий зв'язок елементів і формує уявлення про те, як ефективно змінити педагогічну реальність.

Досліджуючи процес професійної підготовки до педагогічного моделювання, О. Березюк звертає особливу увагу на його поетапність. На першому, підготовчому етапі, в центрі уваги має бути засвоєння студентами спеціальних теоретичних і операційних знань, на основі яких відбуватиметься моделювання найпростіших педагогічних ситуацій репродуктивного типу (проведіть в уявному класі математичний або

словниковий диктант, оголосить домашнє завдання тощо). На другому, тренувальному етапі, відпрацьовуються елементи моделювання більш складних педагогічних елементів (змоделюйте мікроурок, мікробесіду, розробіть план виховної роботи на семестр). На третьому, поведінковому етапі, здійснюється творче, самостійне моделювання студентами педагогічних ситуацій (змоделюйте та проведіть фрагмент уроку, змоделюйте складну педагогічну ситуацію). Дослідниця переконує, що завдання викладача вищої школи на всіх етапах становлення майбутнього педагога – залучити його як суб'єкта освітньої діяльності до самостійного моделювання педагогічних ситуацій, що активно впливає на розвиток його професійної майстерності [2].

У навчальній діяльності студентів педагогічне моделювання, як переконує О. Власенко, застосовується в основному в процесі теоретичної підготовки, де під час розв'язання навчально-педагогічних ситуацій майбутні вчителі мають можливість навчитися моделювати діяльність учня (прогнозувати процес його навчального пізнання) та власну (як суб'єкта навчального пізнання), що є дієвим засобом активізації мисленнєвих операцій (синтез, аналіз, узагальнення, доведення, перенесення знань у нові умови тощо) [3].

Творчу, ініціативну, самокритичну особистість педагога, на думку Л. Красюк, можна сформувати лише тоді, коли під час його підготовки в закладі вищої освіти будуть забезпечуватися умови, максимально наближені до майбутньої професійної діяльності, зокрема впровадження методів моделювання педагогічних ситуацій [6].

Як зазначає Н. Бахмат, підготовка студентів до педагогічного моделювання уроку в умовах уявного шкільного процесу є професійно значущою для їх становлення, оскільки надає можливість закріпити теоретичні й методичні знання, сформувати вміння організувати освітній процес в умовах продуктивної взаємодії його суб'єктів [1].

Як перспективний метод навчання, який готує майбутніх педагогів початкової школи до багатofункціональної співпраці з учнями, розглядає педагогічне моделювання О. Троценко. На її думку, саме так створюється майбутня модель освітнього простору чи його окремого фрагменту, де педагог як суб'єкт виражає свої погляди, переконання й вподобання щодо педагогічної реальності, формує власну стратегію професійної діяльності [9].

Отже, застосування педагогічного моделювання уроку під час професійної підготовки майбутніх педагогів дозволяє поєднувати логічне абстрагування з експериментом, уявляти та аналізувати компоненти функціонування освітньої системи у їх взаємозв'язку, а також забезпечує формування нового педагогічного мислення.

Стрижнем моделювання окремого уроку та їх системи, на нашу думку, має бути взаємоузгодження мети й очікуваного результату. Разом з тим, слід визначати укрупнений результат навчання (компетентність), який не може бути досягнутий протягом 2–3 уроків. Компетентність формується та розвивається впродовж тривалого часу, тому треба орієнтуватися в послідовності цілей вивчення предмета в Державному стандарті та навчальній програмі, де вказано до кожної змістової лінії вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки молодших школярів по класах.

Моделюючи кожний урок, педагог має враховувати особистісні надбання учнів у вигляді компетенцій. Важливо повною мірою використовувати можливості навчальних технологій, серед яких доцільно впроваджувати такі: співпраці вчителя та учнів; формування загальнонавчальних умінь і навичок молодших школярів; організації навчальної проєктної діяльності; поетапного засвоєння учнями навчального матеріалу, а також ігрова. Отже, застосування технологічного підходу передбачає таке моделювання уроку, яке базується на можливості вибору кожним учнем змісту діяльності відповідно до мотивації, власних уподобань, здібностей для досягнення ситуації успіху.

Осучаснення уроку в початковій школі відбувається за рахунок моделювання освітнього простору в межах певної організаційної форми (урок, екскурсія, індивідуальне заняття тощо) – соціокультурної навчальної ситуації, під час якої можливий вибір взаємодії з урахуванням варіативності індивідуально-психологічних особливостей молодших школярів: домінуючого каналу сприйняття та опрацювання інформації; провідного стилю освітньої діяльності; комфортного типу спілкування тощо.

Отже, теоретичний огляд проблеми дозволяє уявити процес моделювання вчителем уроків та їх системи у сучасній початковій школі як оволодіння алгоритмом послідовної взаємопов'язаної діяльності з планування уроку, відбору його ресурсного забезпечення, конструювання моделі та рефлексії реалізації педагогічного задуму.

Планування уроку вбачається як логічне впорядкування вчителем професійних задумів, визначення цілей, відповідних технологій на кожному з його етапів, очікуваних результатів, тобто створення у свідомості педагога уявлення про майбутній урок.

Функціонування початкової освіти передбачає здатність педагога визначати ресурсне забезпечення уроку, яке полягає у виборі ефективної методичної системи навчання молодших школярів, програм, підручників, методів, форм, засобів, прийомів тощо.

Конструювання вчителем моделі уроку – створення уявного плану, схеми, конспекту, сценарію тощо відповідно до поставленої мети і його місця в системі занять.

Рефлексія – вміння педагога оцінювати ефективність проведеного уроку, порівнюючи мету й результат, що дозволяє проаналізувати помилки, недоліки та визначити подальші перспективи роботи.

Висновки. Отже, моделювання уроку в сучасній початковій школі в теоретичній площині доцільно розглядати як інтегроване утворення, яке складається з умінь планувати взаємодію всіх учасників освітнього процесу; добирати ресурсне забезпечення, ураховуючи зміст і програмні результати навчання здобувачів початкової освіти; конструювати модель уроку відповідно до мети і його місця в системі занять; аналізувати ефективність реалізації педагогічного задуму.

Подальші дослідження пов'язуємо з вивченням проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів до моделювання уроків (занять) в умовах варіативності початкової освіти.

Використана література:

1. Бахмат Н. В. Формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до педагогічного моделювання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 222 с.
2. Березюк О. С. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1995. 183 с.
3. Власенко О. М. Практичне застосування системного підходу в моделюванні науково-дослідної роботи студентів. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 308 с.
4. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование : монография. Новосибирск : Изд-во НИПКиПРО, 2005. 230 с.
5. Калапуша Л. Р. Моделювання у вивченні фізики. Київ, 1982. 120 с.
6. Красюк Л. В. Формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів у процесі моделювання педагогічних ситуацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 22 с.
7. Кулюткин Ю. Н., Сухобская Г. С. Моделирование педагогических ситуаций: проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителя. Москва : Педагогика, 1981. 120 с.
8. Моляко В. А. Творческая конструктология (пролегомены). Київ : Освіта України, 2007. 388 с.
9. Троценко О. Я. Педагогічне моделювання професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови початкової школи: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 307 с.

References:

1. Bahmat N. V. Formuvannya gotovnosti maibutnogo vchitelya pochantkovih klasiv do pedagogichnoho modelyuvannya : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2011. 222 s.
2. Berezyuk O. S. Modelyuvannya pedagogichnih situatsiy yak zasib pidgotovki maybutnogo vchitelya do spilkuvannya z uchnyami : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Kyiv, 1995. 183 s.
3. Vlasenko O. M. Praktychne zastosuvannya systemnoho pidkhodu v modeliuvanni naukovo-doslidnoi roboty studentiv. *Profesiina pedahohichna osvita: systemni doslidzhennia* : monohrafiia /za red. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2015. 308 s.
4. Dakhyn A. N. Pedahohycheskoe modelyrovanye : monohrafiya. Novosybyrsk : Yzd-vo NYPKyPRO, 2005. 230 s.
5. Kalapusha L. R. Modeliuvannya u vyvchenni fizyky. Kyiv, 1982. 120 s.
6. Krasiuk L. V. Formuvannya osnov profesionalizmu maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi modeliuvannya pedahohichnykh sytuatsii : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2008. 22 s.
7. Kuliutkyn Yu. N., Sukhobskaya H. S. Modelyrovanye pedahohycheskykh situatsiy: problemy povysheniya kachestva y efektyvnosti obshchepedahohycheskoj podhotovky uchytelia. Moskva : Pedahohyka, 1981. 120 s.
8. Moliako V. A. Tvorcheskaya konstruktolyhiya (prolehomeni). Kyiv : Osvita Ukrainy, 2007. 388 s.
9. Trotsenko O. Ia. Pedahohichne modeliuvannya profesinoin pidhotovky maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy pochatkovoi shkoly : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2012. 307 s.

Koval L. V. The conceptual fundamentals of the lesson's modeling within the new Ukrainian school

The modeling as the independent type of the activity provides the realization of personality's skills to analyze, to plan, to prospect, to construct, because it is based on the ability of thinking to maintain the analogues during the abstract comparison of different objects.

The pedagogical modeling represents the firm connection of elements and forms the notion about the way which would be able to change effectively the pedagogical reality. The implementation of the pedagogical modeling of the lesson during the professional training of the future pedagogues allows to combine the logical abstraction with the experiment, to imagine and to analyze the components of the functioning of the educational system within their interconnection and provides of the formation of new pedagogical thinking.

While modeling each lesson, the pedagogue must consider the personal achievements of pupils as the competences. It is important to use thoroughly the opportunities of the educational technologies; it is expedient to implement such opportunities as the cooperation of the teacher and pupils, forming of the general educational skills of primary school pupils; organization of the educational project activity; the pupils' step by step mastering and gaining the educational material; gaming activity.

The modernization of the lesson within the primary school takes place due to the modeling of the education environment within certain organizational form (lesson, excursion, individual lesson) – the social-cultural educational situation, within which it is possible the choice of the interaction, considering the variation of the individual-psychological peculiarities of the primary school pupils. The planning of the lesson we consider as the logical structuring and streamlining of the professional intentions by the teacher, determination of the goals which are appropriate for each stage, results.

Modeling of the lesson within modern primary school we consider in the theoretical context as the integrated phenomena which consists of the skills to plan the interaction of the participants of the educational process to choose the resource supplement, considering the content and program results of teaching of the students of the primary education; to construct the model of the lesson according to the goal and its place within the system of studies; to analyze the effectiveness of the pedagogical intention.

Key words: *lesson's modeling, primary education's applicants, interaction of the participants of the educational process, resource supplement, constructing of the lesson's model, reflection of the pedagogical intention, pedagogical modeling.*